

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**SENIOR CERTIFICATE/
NATIONAL SENIOR CERTIFICATE**

KREITI YA 12

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA BORARO (P3)

DIBATSELA 2020

TLHAHLO YA GO SWAYA

MEPUTSO: 100

Palomoka ya matlakala a tlhahlo ya go swaya ke 9.

ELA HLOKO:

- Diriša rubriki ye ge o swaya ditaodišo (Lephephe la 3, KAROLO YA A)
- Meputso ya 0–50 e arotšwe ka magato a mahlano a ditlhalošo
- Mo go diteng, polelo le mongwalelo, le legato le lengwe le le lengwe la magato a ditlhalošo a mahlano le arotšwe ka dikarolwana tše pedi, e lego legato la godimo le la fase go lebeletšwe kabo ya meputso le ditlhalošo
- Sebopego ga se sa arolwa ka legato la godimo le la fase

KAROLO YA A: RUBRIKI YA GO SWAYA DITAODIŠO [MEPUTSO YE 50]

Dinyakwa		Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
<p>DITENG LE PEAKANYO</p> <p>(Go araba dipotšišo) Tatelano ya dikgopolo ge go dirwa peakanyo. Temogo ya morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano.</p> <p>MEPUTSO YE 30</p>	<p>Legato la godimo</p>	28–30	22–24	16–18	10–12	4–6
		<p>-Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo go fetiša - Dikgopolo tša go laetša bohla, tša go hlohla mabjoko tšeo di tšweletšago tsebo ye e tseneletšego -Peakanyo le tlemagano ke tšeo di ikgethilego mo go matseno, mmele le mafetšo</p>	<p>-Potšišo e arabilwe gabotsebotse -Dikgopolo di kgahliša kudu ebile di sepelelana le hlogo/sererwa -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše dibotsebotse mo go matseno, mmele le mafetšo</p>	<p>-Karabo e a kgotsofatša -Dikgopolo di tlemagane ebile di a kgodiša -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše dikaone mo go matseno, mmele le mafetšo</p>	<p>-Tlemagano ya dikgopolo ga se ya maleba -Dikgopolo ga di tšwelele gabotse ebile ga di bontšhe boithamelolo -Tatelano le tlemagano ya dikgopolo di tšwelela gannyane</p>	<p>-Molekwa o tšwele tseleng kudukudu -Dikgopolo di hlakahlakane ebile ga di nepiše -Dikgopolo ga di nepiše hlogo ebile di a ipoeletša -Ga go tatelano le tlemagano ya dikgopolo</p>
	<p>Legato la fase</p>	25–27	19–21	13–15	7–9	0–3
		<p>-Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo -Dikgopolo tša go laetša bohla, tša go hlohla mabjoko tšeo di tšweletšago tsebo ye e tseneletšego -Bokgoni bja maemo a godimo bja go beakanya le go tlemaganya dikgopolo mo go matseno, mmele le mafetšo</p>	<p>-Potšišo e arabilwe gabotse -Dikgopolo di a kgahliša ebile di sepelelana le hlogo/sererwa -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše dibotse mo go matseno, mmele le mafetšo</p>	<p>-Potšišo e arabilwe ka mo go kgotsofatšago eupša ga se ya hlaka gabotse -Tlemagano ya dikgopolo e a kgotsofatša ebile e a kgodiša -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo di a kgotsofatša mo go matseno, mmele le mafetšo</p>	<p>-Molekwa o tšwele tseleng -Dikgopolo di hlakahlakane -Ga go peakanyo goba tlemagano ya dikgopolo yeo e tšwelelago</p>	<p>-Ga go bolelwe selo ka hlogo yeo e filwego -O tšwele tseleng kudukudu -Diteng ga di nepiše ebile di hlakahlakane</p>

<p>POLELO, MONGWALELO LE PALOBOHLATSE</p> <p>Segalo, retšistara, mongwalelo, tlotlontšu ya maleba ya morero le dikamano. Kgetho ya mantšu. Tirišo ya polelo le melawana, maswao, popopolelo le mopeleto.</p> <p>MEPUTSO YE 15</p>	<p>Legato la godimo</p>	<p>14–15</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana kudukudu le morero, baamogedi le dikamano -Polelo ke ya boitshepo, ya go nona, ya maatlakgogedi -Polelo e na le segalo sa go ba le maatlakgogedi ebile e nonne ka mebolelwana ya go kgahliša -Ga go na le ge e ka ba phošwana e tee ya popopolelo le mopeleto -Polelo e beakantšwe ka bokgwari bja maemo a godimodimo</p>	<p>11–12</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotsebotse le morero, baamogedi le dikamano -Polelo e na le maatla, ya segalo sa maleba -Diphošo tša popopolelo le mopeleto ga se tše kae -Polelo e beakantšwe gabotsebotse</p>	<p>8–9</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotse le morero, baamogedi le dikamano -Tirišo ya maleba ya polelo e dira gore molaetša o kwagale -Segalo ke sa maleba. -Mebolelwana e dirišitšwe go godiša boleng bja diteng</p>	<p>5–6</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gannyane le morero, baamogedi le dikamano -Tirišo ya polelo ke ya motheo -Segalo le mošito ga se tša maleba -Tlotlontšu ke ye nnyane kudu</p>	<p>0–3</p> <p>-Polelo ga e kwešišagale -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu ga di sepelelane le morero, baamogedi le dikamano -Tlotlontšu ke ye nnyane kudukudu moo e lego gore e dira gore ditaba di se kwešišagale</p>
	<p>Legato la fase</p>	<p>13</p> <p>-Polelo ya maemo a godimodimo ya go ba le segalo se maatla -Ga go na le ge e ka ba phošwana e tee ya popopolelo goba mopeleto -Polelo e beakantšwe ka bokgwari</p>	<p>10</p> <p>-Polelo ke ya maemo a godimo ya go ba le maatlakgogedi -Segalo ke sa maleba sa go ba le maatlakgogedi -Diphošwana tše nnyane tša popopolelo le mopeleto -Polelo e beakantšwe gabotse</p>	<p>7</p> <p>-Tirišo ya polelo e a kgotsofatša eupša e na le diphošo -Segalo se a kgotsofatša eupša mebolelwana ga se ya dirišwa o kaalo</p>	<p>4</p> <p>-Polelo ga e kgotsofatše -Ga go phapantšho ya mafoko -Tlotlontšu ga se ye kaalo</p>	
<p>SEBOPEGO</p> <p>Dinyakwa/Dipharologantšho tša setšweletšwa. Tšwetšopele ya ditemana le tlhamo ya mafoko.</p> <p>MEPUTSO YE 5</p>		<p>5</p> <p>-Tšwetšopele ya sererwa ke ya maemo a godimodimo -Tlhalošo ya dikgopolo ke ya maemo a godimodimo -Tlhamo ya mafoko le ditemana ke ya go ikgetha, ya maemo a godimodimo</p>	<p>4</p> <p>-Tatelano ye botse ya tšwetšopele ya dintlha -Tlemagano ye botse ya dintlha le dikgopolo -Mafoko le ditemana di beakantšwe ka makgethe</p>	<p>3</p> <p>-Dintlha tša maleba di tšweleditšwe -Mafoko le ditemana di hlamegile gabotse -Taodišo e a kwagala</p>	<p>2</p> <p>-Dintlha tša maleba ga se tše kae -Mafoko le ditemana di na le diphošo -Taodišo e a kwagala eupša e na le mafokodi</p>	<p>0–1</p> <p>-Dintlha tša maleba ga di gona -Mafoko le ditemana di fošagetše -Taodišo ga e kwagale</p>

KAROLO YA B: RUBRIKI YA GO SWAYA DITŠWELETŠWA TŠE TELELE TŠA TIRIŠANO [MEPUTSO YE 25]

Dinyakwa	Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
<p>DITENG, PEAKANYO LE SEBOPEGO</p> <p>-Go araba dipotšišo le dikgopolo. -Tatelano le peakanyo ya dikgopolo. -Morero, baamogedi, dinyakwa/dipharologantšho le dikamano.</p> <p>MEPUTSO YE 15</p>	<p>13–15</p> <p>-Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo go fetiša - Dikgopolo ke tša go laetša bohla, le go hlohla mabjoko -Tsebo ke ye e tseneletšego ya dinyakwa tša mohuta wa setšweletšwa -Ditaba di nepiša setšweletšwa thwi -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ke ya maemo a godimo -Tlhalošo ya ditaba ke ya maemo a godimo ebile e thekga sererwa -Sebopego ke sa maleba sa go sepelelana le setšweletšwa</p>	<p>10–12</p> <p>-Bokgoni bjo bobotsebotse bja go araba potšišo bjoo bo laetšago tsebo ye botse ya mohuta wa setšweletšwa -Ditaba di nepiša setšweletšwa -Molekwa ga se a tšwa tseleng -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ke ye botse -Tlhalošo ya ditaba ke ye botse ebile e thekga sererwa -Sebopego ke sa maleba eupša se na le diphošwana di se kae</p>	<p>7–9</p> <p>-Bokgoni bja go kgotsofatša bja go araba potšišo bja go laetša tsebo ya mohuta wa setšweletšwa -Go na le nepišo eupša go na le go tšwa tseleng gannyane -Tlemagano ya dikgopolo le dikamano e a kgotsofatša -Tlhalošo ya ditaba e a kgotsofatša ebile e thekga sererwa -Sebopego ke sa maleba eupša se na le diphošo tše dintšinyana</p>	<p>4–6</p> <p>-Bokgoni bja motheo bja go araba potšišo bja go laetša tsebo ye nnyane ya dinyakwa tša mohuta wa setšweletšwa -Go na le nepišo ye nnyane ya setšweletšwa eupša go na le go tšwa tseleng -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ga se ye kaalo -Tlhalošo ya ditaba ke ya motheo ebile e thekga sererwa gannyane - Melao ya sebopego ga se ya šomišwa ka tshwanelo -Go tlogetšwe dintlha tše bohlokwa</p>	<p>0–3</p> <p>-Karabo ya gagwe ga e laetše tsebo le ye nnyane ya mohuta wa setšweletšwa -Molaetša ga o tšwelele gabotse ka ge molekwa a tšwele tseleng kudukudu -Ga go tlemagano ya diteng le dikgopolo -Ditaba di hlalošwa gannyane -Sebopego sa setšweletšwa ga se sona</p>
<p>POLELO, SETAELE LE PALOBOHLATSE</p> <p>Segalo, retšistara, setaele, morero, baamogedi le dikamano. Tirišo ya polelo le melawana. Kgetho ya mantšu. Maswao le mopeleto.</p> <p>MEPUTSO YE 10</p>	<p>9–10</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotsebotse le morero, baamogedi le dikamano -Polelo e nepagetše ebile e hlamegile gabotse -Ga go na le ge e ka ba phošo e tee ya popopolelo le mopeleto</p>	<p>7–8</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotse le morero, baamogedi le dikamano -Polelo ga e na diphošo tša popopolelo ebile e hlamegile gabotse -Tlotlontšu ke ye ntši - Diphošo ga se tše dintši</p>	<p>5–6</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana le morero, baamogedi le dikamano -Diphošo tša popopolelo ga se tše dintši -Tlotlontšu ke yeo e lekanetšego -Diphošwana tšeo di lego gona ga di fetošo molaetša</p>	<p>3–4</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu ga di sepelelane gabotse le morero, baamogedi le dikamano -Popopolelo ga se yeo e nepagetšego ebile e tletše ka diphošo -Tlotlontšu ga se ye ntši -Molaetša o a tšwelela eupša o arošitšwe</p>	<p>0–2</p> <p>-Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu ga di sepelelane le morero, baamogedi le dikamano -Sengwalo se tletše ka diphošo ebile se hlakahlakane -Tlotlontšu yeo e lego gona ga e sepelelane le morero le gannyane -Molaetša ga o tšwelele le gannyane</p>

ELA HLOKO:

- Dintlha tšeo di filwego ka tlase ga hlogo ye nngwe le ye nngwe ke tša go hlahla baswai fela
- Kwešišo ya molekwa ya hlogo yeo a e kgethilego e elwe šedi le ge dintlha tša gagwe di fapana le tšeo di filwego gammogo le tša moswai

KAROLO YA A: DITAODIŠO**POTŠIŠO YA 1**

Balekwa ba ngwale taodišo ya mantšu a 400–450 ka hlogo e tee ya tšeo di filwego. Ba ka ngwala ka mehuta ye e latelago ya ditaodišo: Kanegelo, tlhalošo, kgadimo, kahlaahlo, ngangišano goba tswalano ya tšona.

1.1 E BE E LE LETHABO FELA.

Go letetšwe gore molekwa a ngwale ka tiragalo yeo e diregilego. Tiragalo e be ye e thabišago. Molekwa a ka bonagala a kgatha tema tiragalong yeo goba a ka no se kgate tema ka boyena efela a bona tiragalo yeo ya lethabo gomme a ikamantšha le yona. Kanegelo e ka tšweletšwa ka motho wa pele goba wa boraro ka lebaka le le fetilego.

[50]**1.2 TŠHOMIŠO YA DINOTAGI KE TLHOBABOROKO.**

Go letetšwe gore molekwa a laetše mokgwa wo dinotagi e lego tlhobaboroko ka gona. Taodišong ya gagwe a bontšhe ditlamorago tša go diriša dinotagi bošaedi.

[50]**1.3 KE PHONYOGILE KA LEŠOBA LA NALETE.**

Go letetšwe gore molekwa a ngwale ka tiragalo ye kotsi yeo a ilego a amega go yona. Go hlalošwe ka kotsi le ka mokgwa wo molekwa a phonyogilego ka gona.

[50]**1.4 DITUMELO TŠA GO FAPANA KA MALAPENG DI HLOLA DIKGOGAKGOGANO.**

Go letetšwe gore molekwa a laetše ka moo ditumelo tša go fapana di hlolago dikgogakgogano ka malapeng.

[50]**1.5 GO TŠEA NAGA NTLE LE TEFO GO GODIŠA TEKATEKANYO KA MO NAGENG. DUMELA GOBA O GANETŠE.**

Go letetšwe gore molekwa a tšweletše lehlakore leo a le kgethago, go dumela goba go ganetša. A laetše ka moo go tšea naga ntle le tefo go godišago/go sa godišego tekatekanyo ka nageng.

[50]**1.6 Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa e akaretša mehuta ya ditaodišo ka moka.**

- Molekwa o ikgethela seswantšho gomme a ngwala taodišo a e nyalantšha le seswantšho seo

- 1.6.1 Go letetšwe gore molekwa a tšweletše sengwalwa sa gagwe ka tlhathollo ya seo se tšweletšwago seswantšhong ntle le go fetša kgopolokgolo. Go laetšwe ka moo motho a ka thelelago/gobalago/welago mathateng ka gona ntle le temogo ya gore o tla hlalwa ke seo. Molekwa a tšweletše tiragalo ka botlalo. [50]
- 1.6.2 Go letetšwe gore molekwa a tšweletše sengwalwa sa gagwe ka tlhathollo ya seo se tšweletšwago seswantšhong ntle le go fetola kgopolokgolo. Taodišong ya gagwe a bontšhe ka moo bophelo bo nyakago tlhokomelo/go hlekesetšwa ka gona ka ge bo na le mathata. [50]
- 1.6.3 Go letetšwe gore molekwa a tšweletše sengwalwa sa gagwe ka tlhathollo ya seo se tšweletšwago seswantšhong ntle le go fetša kgopolokgolo. Molekwa a laetše bohlokwa bja phepo ye botse dikolong. A bontšhe lethabo le mafolofolo ge bana ba jele. Mo go kgonegago a rolele mmušo kuane ka mošomo wo wo mobotse. [50]

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 50

KAROLO YA B: DITŠWELETŠWA TŠA TIRIŠANO**POTŠIŠO YA 2****2.1 LENGWALO LA SEGWERA****Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:**

Go letetšwe gore molekwa a bolele gore moletlo wa mogwera wa gagwe ke wa eng. A mo eletše ka ditokišetšo tša moletlo wo. A mo thuše ka lenaneo la dilo tše di tlogo nyakega mabapi le moletlo wo.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Sebopego le botelele e be tša lengwalo la segwera
- Atrese e tee fela ya mongwadi/moromedi
- Letšatšikgwedi le ngwalwe ka tlase ga atrese
- Madume/Matseno a makopana a segwera
- Retšistara le polelo e be tša segwera
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego
- Mafelelo/Bofelo e be boitsebišo bja mongwadi ka mokgwa wa setlwaedi
- Mongwadi wa lengwalo ga se a swanela go ngwala leina le sefane, eupša leina la gagwe fela goba sereto

[25]**2.2 TŠA BOPHELO BJA MOHU****Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:**

Go letetšwe gore molekwa a bontšhe gore mohu e be e le motho wa mohuta mang. Ditiro le mehola ya gagwe setšhabeng di tšweletšwe. Go ngwalwe ka motho wa boraro, ka lebaka le le fetilego.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Leina le sefane sa mohu
- Batswadi ba mohu
- Lefelo leo mohu a belegetšwego go lona
- Letšatši la matswalo a mohu
- Dithuto tše mo hu a di fihleletšego
- Tša mošomo: Molekwa a laetše gore mohu e be e le molaodi wa mmimo
- Ditiro tše botse le tša go kgahliša tše mo hu a gopolwago ka tšona
- Letšatši leo a hloko fetšego ka lona
- Seo se hlotšego lehu la gagwe
- Maina a meloko ya kgauswi yeo mohu a e tlogetšego
- Lefoko la taelo. Mohlala: Mohu a ka laelwa ka sereto
- Retšistara le polelo e be tša go hlompha le go lokologa
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego

[25]

2.3 POLELO

Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:

Go letetšwe gore molekwa a bolele ka mohuta wa protšeke ya temo yeo a e dirago. A bontšhe setšhaba ka bohlokwa bja protšeke le gore e hola badudi ka mokgwa ofe.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Matseno/Pulo, mmele le mafelelo/thumo
- Pulo e be yeo e gogago šedi ya batheeletši
- Go šomišwe mafoko a makopana a dikgopolo tše bonolo
- Go dirišwe mehlala ya go tlwaelega
- Retšistara le polelo e be tša semmušo
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego

[25]

2.4 POLEDIŠANO

Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:

Go letetšwe gore molekwa a bontšhe mahlakore a diboledi ka moka mabapi le mekgwanakgwana ye e ka dirišwago go kgala barutwana dikolong ntle le go šomiša kgati. Poledišano e tšweletše maikutlo a diboledi.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Poledišano gare ga batho ba babedi. Mohlala: Gare ga Mosebodi le Mokgadi
- Go ngwalwe ditšhielano bjalo ka ge di direga thwii go tšwa go ntlhatebelelo ya seboledi
- Maina a diboledi a laetšwe ka lehlakoreng la ngele la letlakala gomme go latele leswao la kgorwana
- Šomiša mothaladi wo mofsa go laetša seboledi se sengwe le se sengwe se sefsa
- Ditiro tšeo di dirwago ke batho ba ba boledišanago di laetšwe ka mašakaneng go fa babadi tshedimošo mabapi le sererwa
- Retšistara le polelo e be tša semmušo
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego

[25]

2.5 LENGWALO LA GO TIIŠETŠA KGOPELO YA MOŠOMO LE BOITSEBIŠOPHELO

Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:

Go letetšwe gore molekwa a ngwale ka dintlha tšeo di filwego ka tlase tša boitsebišophelo le lengwalo la go tiišetša kgopelo ya mošomo.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa:

Boitsebišophelo

- Tša dithuto
- Maitemogelo a mošomo/Tša mošomo
- Tša boithabišo

Lengwalo la go tiišetša kgopelo ya mošomo

- Retšistara le polelo e be tša semmušo
- Sebopego le botelele tša maleba
- Atrese ya mongwadi/moromedi (Ka letsogong la go ja)
- Atrese ya moamogedi/moromelwa (Ka letsogong la mpati/ngele)
- Madume/Matseno le hlogo ya taba
- Tšhomišopolelo, tlotlontšu le maswaodikga e be tša maleba
- Mafelelo

Ka boikokobetšo
Mosaeno
MP Rakgohli (Mdi)

[25]

2.6 DITSHWAYATSHWAYO

Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:

Go letetšwe gore molekwa a ngwale dintlha mabapi le puku yeo e thopilego sefoka diphadišanong tša 'Bala 2019'.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Maitemogelo
- Ngwala ka motho wa pele
- Lebaka la bjale – (gantši)
- Mahlaodi le mantšu ao a tsošago maikutlo go tšweletša dikgopolo
- Mmegi a tšweletše maemo a gagwe le tšhišinyo mabapi le ditshwayatshwayo
- Tšweletša dintlhakgolo ka boripana
- A se ke a anega ditaba ka moka, a šiele mmegelwa go ikgopolela le go ikagela seswantšhokgopolo
- Anega ka tsela yeo e ka dirago gore moanegelwa a dume go bala puku yeo

[25]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 50
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 100